

Hvad er verdenskunst?

Anmeldelse af Mikkel Bogh

Anmeldelse af antologien *Hvad er verdenskunst?* redigeret af Baggesgaard, Krøgholt & Philip- sen, Klim 2009

Før i tiden talte man om 'verdenskunst', når kunstværker mentes at besidde en form for universel gyldighed og, idet de hævdede sig over tid og sted, måtte angå hele verden, til hver en tid. Begrebet var da mere eller mindre synonymt med 'stor kunst'. En nyere og noget mere verdensvendt anvendelse finder vi hos dem der taler om verdenskunst som kunst, der artikulerer historiske eller almene erfaringer af det at være menneske i verden. Antologien *Hvad er verdenskunst?* placerer sig et tredje sted – hvis den ellers kan siges at placere sig på et entydigt sted – et sted der både rummer et ekko af Goethes verdenslitterære stemme og elementer af for eksempel postkolonial kritik. Titlens spørgsmål skal tages på ordet: Redaktørerne og bidragyderne prætenderer ikke at have et svar parat til læserne, men finder det derimod påtrængende at undersøge hvad kunst er og hvad kunst kan blive til i en globaliseret verden. En globaliseret verden vil i denne sammenhæng sige en verden der frembyder nye distributionssystemer og nye institutioner, nye læsere, seere, lyttere og betragtere, nye 'identiteter', nye nationale og transnationale selvforståelser, nye værktøjer, nye medier og nye kunstnerfigurer. I antologi- ens egen terminologi kan verdenskunst således anskues under en række delperspektiver som 'institutionelle kredsløb', 'transkulturalitet', 'Verfremdung', og 'selvrefleksion', begreber som vi igen kender fra postkoloniale og globaliseringsteoretiske diskurser samt fra de seneste års intense beskæftigelse med verdenslitteratur.

Hvad er verdenskunst? indeholder mange værdifulde perspektiver på og diskussioner af verdenskunst som fænomen og som begreb. Selv

om det kan og skal indvendes at litteraturen stadig indtager dominerende plads i bogen, så skal især to styrker fremhæves. Dels gør den et i det store og hele overbevisende forsøg på at generalisere et verdenslitteraturbegreb til et verdenskunstbegreb der i princippet omfatter alle kunstarter. Dels er den afsøgende, diskuterende og spørgende snarere end normativ og kategoriserende. Der er her tale om forskningsperspektiver som ofte lider under tunge politiske agendaer og som kan forekomme afgjort inden forskningsresultaterne er i hus. Dette er ikke (i særlig høj grad) tilfældet her. Dertil kommer at bogen indeholder mange fine, konkrete værkanalyser af teater, litteratur, film og billedkunst, en klar kvalitet som også gør den til en nyttig bog for dem der ønsker direkte inspiration til undervisning og til videre udforskning af problemstillingerne. Bogen fortæller sig ikke i teoretiske og kategoriale bekymringer, men trækker på allerede etablerede teoriapparater og tager fat dér hvor spændinger, konflikter, modstand, hybriditet og transkulturalitet faktisk viser sig, nemlig i de kulturelle objektiveringer – og altså særligt i den type refleksive manifestationer vi kalder for kunst. Til alt dette er blot at sige tillykke til forskningsgruppen og god fornøjelse til læseren.

Det ville være uretfærdigt at kritisere en antologi som denne, der netop tager et forholdsvist nyt spørgsmål op til overvejelse, for ikke at have det hele med. Det siger sig selv at en beskeden antologi med en så fordringsfuld titel må fremstå fragmentarisk. For det gør den. Med henblik på at åbne diskussionen af bogen, vil jeg snarere tage fat i visse principielle forhold vedrørende begrebet verdenskunst som antologien enten ikke udvikler eller måske skøjter for let hen over.

Antologien har en tendens til at sondre for

skarpt mellem tiden 'før' og 'efter' globaliseringen – den får det undertiden til at fremstå som om man ikke tidligere har kendt til verdenslitteratur/-kunst og ikke tidligere har haft globale distributionssystemer. Det mener jeg ikke er tilfældet, og det kan og må i hvert fald diskuteres.

Det forudsættes og antydes flere steder (dog især i indledningen) at nationalstaten er under opløsning som konstruktion, og at kunstinstitutioner baseret på en national model er under afvikling. Der er imidlertid ikke meget der tyder på at nationalstaten entydigt afvikles i disse år, hvor nationale reterritorialiseringer pågår med stor intensitet (indrømmet, som en del af globaliseringen). Globalisering er ikke kun et spørgsmål om grænser der udvides og slettes (som man fristes til at tænke, hvis internettet bruges som model), men også om nye der opstår eller eksponeres.

En særlig vanskelighed eller udfordring knytter sig bogens sympatiske forsøg på at undgå en arrogant eurocentrisme, der sætter lighedstegn mellem verdenskunst og kanoniseret vestlig kunst. Verdenskunsten, hvis dette begreb skal have nogen præcision og ikke blot skal betyde 'stor kunst der hæver sig over tid og sted', må pr. definition omfatte kunst fra hele verden eller i det mindste kunst der tematiserer den transnationale og transkulturelle tilstand som gør at vi – måske på en anden måde end tidligere – kan tale om en verdensfølelse. Men det synes alligevel som om et vestligt kunstbegreb (og et tilhørende begreb om subjektivitet) ligger bag bogens omfavnelser om ikke-vestlig kunst. Den verdenskunst, der tales om, er det i virkeligheden en globaliseret vestlig kunst som nu blot fremstilles i England, Nigeria og Kina? Bogen er stedvist opmærksom på problemstillingen, men vier den ikke megen plads. (Er det ikke karakteristisk at litterater som Franco Moretti og Chris Prendergast, der begge har promoveret begrebet verdenslitteratur, i deres forfatter-skaber ret konsekvent fokuserer på europæisk litteratur fra 1800-tallet?). Dette fører til min næste bekymring:

Der tales, med Moretti, for værdien af en 'distant reading' – men betegnelsen rummer, rent metodologisk, store problemer. Hvor langt kommer man i forståelsen af et givent værk, en given litterær tradition, en given kultur, hvis vi kun kender den fra sekundærlitteratur og oversigtsværker? Studiet af verdenskunst kan meget let komme til at lide under universalismens svøbe: overfladiskhed og generalisering. En værkanalyse der virkelig vil rykke ved sit stof, må tættere på. Det tror jeg også mange af antologiens forfattere mener. Og netop derfor, antager jeg, har antologien heller ingen 'distant readings' af ikke-vestlig kunst. Det føles bare ikke rigtigt. Men hvorfor så forsvare princippet?

I en tid hvor verdens-begrebet er om ikke misbrugt, så i hvert fald vidt udbredt, kunne en diskussion af hvad vi mener med 'verden', være tiltrængt. Jeg tror egentlig ikke at fænomenologernes "Welt" er uvæsentlig i denne sammenhæng, i særdeleshed ikke i nyere aftapninger hos for eksempel en Michel Serres (jf. Naturpagten) og en Giorgio Agamben (Jf. Om potentialitet). Hos begge tænkere, forskellige som de er, er Verden forbundet med et overskud, et mulighedsfelt, noget principielt uindløseligt og ikke-totaliserbart. Jeg blev under læsningen af og til i tvivl om hvorvidt antologiens verdensbegreb har været i berøring med en sådan diskussion, eller om det bruges ligesom, når vi bruger det kommercielt generede begreb 'verdensmusik', hvor 'verden' indikerer at musikalske impulser kommer fra forskellige verdensdele og dermed taler til et verdenspublikum. Måske lidt af begge dele.

En grundig beskæftigelse med fænomenet verdenskunst, eller i det mindste med de globale vilkår som genererer verdenskunst, må omkring spørgsmålet om nye kontekster for reception. Ny distribution af kunst og kultur ud over de måske snævre kulturelle sammenhænge hvori eller hvortil den er skabt, giver anledning til overraskende receptioner eller rekontekstualiseringer. Homi Bhabha har arbejdet med fænomenet i 20 år, men kan blot tænke gå muhammedtegningerne for at få et nu

næsten fortærsket eksempel på hvordan globale receptions kontekster ændrer vilkårene for lokal produktion af kultur. Pludselig bliver en sekulariseret verden konfronteret med sådan noget som blasfemi, som den troede for længst at have begravet (bidraget af Lotte Philipsen er inde på det, men antologien berører kun diskussionen flygtigt). Dette skal ikke læses som en kritik af bogen, som et oplæg til videre diskussion.

Hvad er verdenskunst? er god at få forstand af – og god at diskutere med. Den kan bruges og modtages i mange sammenhænge, både inden for og uden for akademien, blandt andet fordi den lægger et fornuftigt og konsekvent fastholdt formidlingsniveau.